

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟ & ΤΟ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

Στὰ 1820 πρωτοδημοσιεύθηκαν οἱ «Ποιητικὲς σκέψεις» (Méditations poétiques), ἡ περιφημὴ συλλογὴ τοῦ Λουδοβίκου Ἀλφόνσου Λαμαρτίνου. Ἡ Γαλλία, σὰν ἔθνος ἀπὸ τὰ πολιτισμένα, ποὺ ξέρει νὰ τιμῆσει τὴ μεγάλη ἀξία τῆς ποιητικῆς τέχνης, γιόρτασε τὰ ἑκατόχρονα τοῦτα με ἀληθινὴ περηφάνεια. Γίναν ὁμιλίαι δημόσιες, γραφτήκανε μελέτες καὶ ἄρθρα, ἤρθαν στὸ φῶς ἀνέκδοτα τῆς ζωῆς τοῦ Λαμαρτίνου.

Ἡ παριζιάνικὴ ἐφημερίδα «Γαλάτης» δημοσίευσεν στὸ φύλλο τῆς φιλολογικῆς τῆς ἐκδόσεως, τῆς 20 τοῦ Μάρτη 1920, βαθύ, μελετημένο καὶ πρωτότυπο ἄρθρον τοῦ Ψυχάρη, με τὴν ἐπιγραφή: «Ὁ Λαμαρτίνος στὴ νέα Ἑλλάδα». Ἐκεῖ ξηγιέται πὸς ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτῆ συλλογὴ τοῦ Γάλλου ποιητῆ, μεταφράστηκε στὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα, ἡ ἑξακοστή του «Λίμνη», καὶ πὸς ἡ μετάφραση αὐτῆ ἔγινε ἀπὸ ἓνα λαμπρὸ ποιητῆ τῆς νέας Ἑλλάδας, τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Ὁ Ψυχάρης ἔτσι βρῖσκει ἀφορμὴ νὰ μιλήσει γενικώτερα γιὰ τὸν Ἰόνιο βάρδο. Ὁ Βαλαωρίτης, μᾶς λέει, δὲν εἶχε μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τοὺς Ἀγγλοσάξωνες. Δὲ χώνευε τὴν Ἀγγλικὴ κυριαρχία στὰ Ἐφτάνησα. Μὲ θάρρος ἐξαιρετικὸ σήκωσε κεφάλι μπρῶς στὸ Βρετανὸ Ἄρμοστη, ποὺ τὸν εἶχε φοβεροῖσει μ' ἐξορία καὶ με δήμευσιν τῆς περιουσίας του, ἀν ἑξακολουθοῦσε τὴν ἐθνικιστικὴ του προπαγάνδα. «Δὲ θὰ σὰς φέρω δυσκολίες, κύριε Ἄρμοστη», τοῦ εἶπε περήφανα. «Ξερίζουμε μόνος μου γιὰ νὰ σὰς πολεμήσω παντοῦ ὅπου σταθῶ». Ὁ Βαλαωρίτης εἶτανε μεγάλος Ἕλληνας, κοσμαγάπητος, καὶ δὲν τολμήσανε νὰ βάλουν ἀπάνου τοῦ χέρι γιὰ τὴν τέτοια του ἀπάντησιν.

Μιλεῖ ἀκόμα, ὁ Ψυχάρης, στὸ ἄρθρον τοῦ αὐτοῦ γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ τὴ μεγαλήτερη θυγατέρα τοῦ Ἑλλήνα ποιητῆ μας, ποὺ θρόφανε καὶ οἱ δυὸ τους αἰσθηματικὰ τρανῆς ἀγάτης γιὰ τὴ Γαλλία. Παντρεμένος στὴ Βενετία, τὴν Ἐλοῦζα Τυκάλδου, ἀπόχτησε καὶ μιὰ θαυμαστὴ κόρη, ἀσύγκριτης ὁμορφιάς καὶ σπάνιας ψυχικῆς ὑπεροχῆς, ποὺ δὲν ἔζησε παρὰ μόνον εἰκοσιεφτά χρόνια. Ὁ ποιητῆς ποὺ πέθανε, πρὶν τῆς ὥρας του, στὰ 1879, εἶχε ἰδιοκτησία του στὰ νοτιανὰ παράλια τῆς Λευκάδας, ἓνα χαριτωμένο νησάκι, τὴ Μαδουρῆ. Ἐκεῖ θεληματικὰ, κἀπὸ ἀστραστερὸν κάτασπρον μάρμαρον, κοιμᾶται ἡ Κόρη αὐτῆ, με τὴν ἀκόλουθην ἐπιτάφια ἐπιγραφή, διαλεγμένη ἀπὸ τὴν ἴδια: «Et hieme et aestate et hodie et semper, usque dum vivam et ultra», δηλαδὴ «Καὶ χειμῶνα καὶ καλοκαίρι καὶ σημερα καὶ πάντα, ὅσο ζῶ καὶ ἀκόμα πῶς πέρα». Θέλησε νὰ σφραγίσῃ με τὰ λόγια τοῦτα τὴν ἀκατανίκητη λατρεία τῆς πρὸς τὸ ἰδανικόν. Ἔτσι βλέπουμε πὸς ὁ πατέρας τῆς, ἰδανιστῆς σὰν καὶ αὐτῆ, εἶταν ἀξίως ἀληθινὰ νὰ καταλάβει καὶ νὰ σιμῶσει τὴν ψυχὴ τοῦ Λαμαρτίνου.

Τὴ μετάφραση τῆς «Λίμνης», ὁ Ψυχάρης δὲν τὴ βρῖσκει ἀντάξια τοῦ ὠραίου πρωτότυπου. Μόνον σημειώνει πὸς εἶναι περιέργως ὁ ῥόλος ποὺ παίξαν

οἱ λίμνες στὴ ζωὴ τοῦ μεταφραστῆ. Στὴν Ἑλβετία, σὰ σπουδαῖο νέος ὁ Βαλαωρίτης, ἔπεσε στὴ λίμνη γιὰ νὰ σώσῃ κάποιον φίλον του, καὶ τότε ἀρραγε τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς καρδιακῆς ἀρρώστιας, ποὺ εἶτανε γραμμένο νὰ τονὲ θανατώσῃ. Ἀκόμα, στὴ Γιανιώτικη λίμνη, χρωστά τὸ καλύτερον ἔργον του, τὴν «Κυρὰ Φροσύνη». Ὁ Βαλαωρίτης δηγιέται ποιητικὰ τὸ γνωστὸ ἐπεισόδιον τῆς ὁμορφῆς νέας Ἡπειρώτισσας, πνιγμένης στὰ νερὰ τῆς λίμνης με τὶς δεκαπτὰ συντρόφισσές τῆς, —μὰ κατορθώνει νὰ βάλει στὸ ποίημα τοῦτο βάθος, φινέτσα ψυχολογικὴ, χροῦμα, καὶ ἔκφραση θαυμαστῆ, πράγματα ἴσα με τὰ τετὰ ἄγνωστα στὴν Ἑλλάδα. Ἡ «Κυρὰ Φροσύνη», μεταφράστηκε μέτρια στὴ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν Μπλανκάρο. Μὰ ποῦ γλῶσσα μπορεῖ ν' ἀποδώσει μιὰν ἄλλη; Καὶ ποῦ γλῶσσα εἶναι δυνατό νὰ μᾶς δώσῃ τὸ πλάτος, τὴν εὐωδιά, τὴ φρεσκάδα, τὴ φυσικότητα τῆς ρωμαϊκῆς δημοτικῆς μας, ποὺ πρῶτος ἐπισήμα ὁ Βιλουαζὸν τὴ δίδαξε στὴ Δύση; Κι ἀπὸ πότε; Ἀπὸ τὰ 1800, στὰ χρόνια τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, σὰν πρωτοῖδρῆθη ἡ ἔδρα στὸ Παρίσι, ποὺ σήμερ' ἀφοῦ τὴν τιμῆσανε τόσοι, τὴ λαμπρύνει ὁ ξηνητεμένος δάσκαλος τῆς τωρινῆς μας γενεάς, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης.

Στὸ ἄρθρον τοῦ λοιποῦ τοῦ «Γαλάτης», γράφει ὁ Ψυχάρης πὸς στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλικῆς Γερουσίας, στὸ τμήμα ποὺ αὐτὸς τῆς χάρισε, μέσα στὰ χειρόγραφα, βρῖσκετ' ἓνα γράμμα ἰδιόγραφο ἀνέκδοτον τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, πολὺ σημαντικόν γιὰ τὴ φιλολογικὴ μας ἱστορία, καὶ γιὰ τὴ σχέση τῆς με τὴ γαλλικὴ φιλολογία. Ἐκεῖ βρῖσκεται ἀκόμα ὁ λάκκοσ ἀλληλογραφία, στὰ γαλλικὰ, ἐξαιρετικὸν ἠθικὸν μεγαλεῖον, τῆς κόρης τοῦ ποιητῆ, τῆς θαμένῆς στὴ Μαδουρῆ. Μὰ καὶ ἓνα τραγοῦδι ἀνέκδοτον τοῦ Βαλαωρίτη γραμμένο με τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ. Στὸ ἴδιον τμήμα βρῖσκεται καὶ ἓνα ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου τοῦ Λαμαρτίνου «Ποιητικὲς σκέψεις» μοναδικόν στὸ εἶδος του. Εἶναι τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Κάτι παραπάνου. Εἶναι τὸ πρῶτον τράβηγμα τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ποὺ ἔχει καὶ τὸ περίφημον ἐκεῖνον λάθος.

Μὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Ξέρουμε με πόσους δισταγμοὺς καὶ με πόση μετριοφροσύνη ὁ Λαμαρτίνος τύπωσε τὴ συλλογὴν τοῦ αὐτῆ. Δὲν ἔβαλε μήτε τῶνομά του, μὰ μόνον ἓνα πρόλογον μικρὸν με τὴν ὑπογραφήν Ε. Γ. (Εὐγένιος Ζενοῦντ). Τὸ ἀντίτυπον τοῦ Ψυχάρη ἔχει τὴν φιλία τοῦ τυπογραφείου τοῦ κ. Π. Ντιντὸ τοῦ πρεσβύτερου, μὰ δὲν ἀναφέρειν διόλου κατάστημα βιβλιοπωλείου. Αὐτὸ τὸ ἀντίτυπον λοιπὸν εἶτανε, με ἄλλα κάποιον, προορισμένον γιὰ φίλους μονάχα, δεμένον πρωτότυπον γιὰ τὸ σκοπὸν τοῦτο, ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐκδοτῆ. Θὰ εἶτανε ἀναφισβήτητον τὸ πρῶτον τράβηγμα. Καὶ τὸ σπουδαιότερον. Αὐτὸ τὸ ἀντίτυπον ἔχει στὸ ξώφυλλον, μιὰν ἀφιέρωσιν σὲ μιὰν γυναῖκα, ἀφιέρωσιν γραμμένη με τὸ ἴδιον τὸ ἱερὸν χέρι τοῦ Λαμαρτίνου.